

LA LLIGA REGIONALISTA I LA LLENGUA CATALANA (1901-1923)¹

JOSEP GRAU MATEU

RESUM

Aquest article és un resum d'una tesi doctoral sobre l'activisme lingüístic de la Lliga Regionalista, el principal partit polític de la Catalunya del primer quart del segle xx. A més d'explicar l'estructura de la tesi i l'estat de la qüestió, l'article analitza els trets més importants del que va constituir el primer assaig global de política lingüística a la Catalunya contemporània. Així, mostra com els regionalistes van promoure l'ús de la llengua catalana en diversos àmbits oficials, com ara l'Administració pública, l'ensenyament i l'Administració de justícia. Descriu també l'oposició dels sectors castellanistes a l'ús oficial del català, i repassa algunes de les polèmiques lingüístiques més destacades del període. Finalment, relata el desmantellament de l'obra lingüística de la Lliga per part de la dictadura de Primo de Rivera.

PARAULES CLAU

Història contemporània de Catalunya, història del catalanisme, història de la llengua catalana, sociolingüística.

ABSTRACT

This article is a summary of a doctoral thesis on the linguistic activism of the Lliga Regionalista, the main political party in Catalonia in the first quarter of the 20th century. Apart from explaining the structure of the thesis and the state of the arts, the article analyzes the main features of what constituted the first global attempt of language planning in modern Catalonia. Thus, it shows how the regionalists promoted the use of the Catalan language in official areas such as the civil service, the education system or the judicial system. It also describes the opposition of the castilianist groups to the official use of Catalan, and reports some of the most relevant linguistic polemics of the period. Finally, it narrates the dismantling of the regionalist linguistic policy by the Primo de Rivera dictatorship.

1. Aquestes pàgines són una versió abreujada de la introducció i les conclusions de la tesi doctoral realitzada per l'autor sota la direcció de Josep Termes i Ardèvol. Va ser llegida a la Facultat d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra el 27 de febrer de 2004, davant un tribunal format per Joaquim Albareda (Universitat Pompeu Fabra), Antoni Ferrando (Universitat de València), Jordi Figuerola (Universitat Autònoma de Barcelona), Josep Pich i Mitjana (Universitat Pompeu Fabra) i Mila Segarra (Universitat Autònoma de Barcelona), que li va concedir la qualificació d'excel·lent *cum laude* (per unanimitat). La tesi es pot consultar a l'adreça electrònica <www.tdx.cbuc.es>.

KEY WORDS

Contemporary history of Catalonia, history of catalanism, history of catalonian language, sociolinguistic.

OBJECTIUS I ESTRUCTURA DE LA TESI

La Lliga Regionalista fou —juntament amb el republicanisme lerrouxista— la força política hegemònica a Catalunya durant el primer quart del segle xx. Entre els trets principals de la política de la Lliga, al costat d'elements com l'autonomisme, el proteccionisme econòmic, la conservació del dret català o la intervenció en el govern de l'Estat, hi figurà també, en lloc destacat, la defensa de la llengua catalana: el reconeixement del català com a llengua de cultura, l'expansió del seu ús públic i la reivindicació dels seus drets com a llengua oficial. Quina fou, en aquest sentit, l'actuació dels regionalistes? Quines foren les seves reivindicacions lingüístiques principals? Quina participació tingueren en les polèmiques lingüístiques d'aquest període? De quins instruments disposaren per portar a terme el seu projecte lingüístic? A quins obstacles hagueren de fer front? Quins foren, en definitiva, el contingut, les formes i els resultats de l'activisme lingüístic de la Lliga Regionalista, entre els anys 1901 i 1923? Donar resposta a aquestes qüestions ha estat precisament l'objectiu d'aquesta tesi doctoral.

Inicialment, ens havíem plantejat estudiar tota l'obra lingüística del regionalisme, és a dir, l'actuació tant del nucli dirigent de la Lliga com dels grups locals i comarcals. Aviat, però, vàrem veure que un estudi d'aquesta mena requeria un esforç de recerca que depassava les nostres possibilitats, i vam optar per limitar-nos a l'anàlisi de l'avantguarda del partit, centrant el nostre treball en tres àmbits fonamentals: el paper de la Comissió d'Acció Política —òrgan central de la Lliga—, la tasca dels parlamentaris regionalistes al Congrés i al Senat, i l'obra de promoció del català desenvolupada per les principals institucions de govern dels regionalistes, Ajuntament i Diputació de Barcelona, i Mancomunitat de Catalunya.

La tesi es divideix en tres parts. La primera, «Els precedents», s'ocupa de les relacions entre llengua i catalanisme durant el període 1875-1898. La segona, «Els primers anys», tracta del període de formació de la Lliga (1899-1901) i de l'evolució posterior del partit fins al 1907, moment en què els regionalistes accedeixen a la presidència de la Diputació de Barcelona i es converteixen així en una força de govern. La tercera part, «L'hegemonia de la Lliga Regionalista», correspon al període 1907-1924, estudia l'obra lingüística dels regionalistes des de les instàncies de poder esmentades més amunt, i presenta també una síntesi de l'actuació de la Lliga durant els primers mesos de la dictadura de Primo de Rivera.

La recerca s'ha basat sobretot en cinc tipus de fonts: 1) la bibliografia contemporània i coetània sobre el tema, a partir de la qual s'ha elaborat el capítol 1 i els diversos apartats sobre la trajectòria general de la Lliga; 2) els principals diaris i revistes catalanistes de l'època, i, singularment, *La Veu de Catalunya*; 3) la docu-

mentació administrativa —expedients, informes tècnics i, sobretot, correspondència—, que es troba a l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona i a l'Arxiu Nacional de Catalunya; 4) les actes de les sessions del Congrés dels Diputats i de tres organismes fonamentals de la Mancomunitat de Catalunya, que són l'Assemblea, el Consell Permanent i el Consell de Pedagogia, i 5) les publicacions de la Mancomunitat.

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

A més del tema principal, l'activisme lingüístic dels regionalistes, aquesta investigació s'ocupa també, encara que de manera tangencial, de dos altres temes: la història política de la Lliga i la història social i política del català durant el primer quart del segle xx. Què sabem de cadascun d'aquests tres temes? Quin tractament han rebut per part de la historiografia? Pel que fa a la història de la Lliga, disposem de dues obres fonamentals: l'estudi pioner d'Isidre Molas (1972), que cobreix tota la història del partit, i el treball de Borja de Riquer (1977) sobre la creació i els primers anys de la Lliga.² Altres treballs s'han ocupat d'aspectes concrets de la trajectòria i l'organització del partit, com ara la gènesi de la Lliga i la seva primera victòria electoral,³ les campanyes per la reforma de l'Administració local i per la concessió d'un port franc a Barcelona,⁴ la campanya autonomista de 1918-1919,⁵ el paper de la Joventut Nacionalista de la Lliga⁶ o l'actitud dels regionalistes amb relació a la dictadura de Primo de Rivera.⁷ Pel que fa als dirigents del partit, disposem de diversos estudis biogràfics sobre Enric Prat de la Riba, Francesc Cambó i Josep Puig i Cadafalch,⁸ i

2. ISIDRE MOLAS (1972), *Lliga Catalana: Un estudi d'estasiologia*, Barcelona, Edicions 62, 2 v.; BORJA DE RIQUER (1977), *Lliga Regionalista: La burgesia catalana i el nacionalisme*, Barcelona, Edicions 62.

3. S. IZQUIERDO (2002), *La primera victòria del catalanisme polític: el triomf electoral de la candidatura dels «quatre presidents» (1901)*, Barcelona, Pòrtic.

4. AGUSTÍ COLOMINES (1993), *El catalanisme i l'Estat: La lluita parlamentària per l'autonomia (1898-1917)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

5. A. BALCELLS, E. PUJOL i J. SABATER (1996), *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona, Proa.

6. JORDI CASASSAS (1983), «Els quadres del regionalisme. L'evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga fins el 1914», *Recerques*, núm. 14.

7. ENRIC UCÉLAY DA CAL (1987), «La Diputació i la Dictadura, 1923-1930», a B. de RIQUER (dir.), *Història de la Diputació de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Diputació de Barcelona; J. M. ROIG ROSICH (1992), *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya: Un assaig de repressió cultural*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

8. R. OLIVAR BERTRAND (1964), *Prat de la Riba*, Barcelona, Aedos; J. SOLÉ TURA (1967), *Catalanisme i revolució burgesa: La síntesi de Prat de la Riba*, Barcelona, Edicions 62; J. M. AINAUD DE LASARTE i E. JARDÍ (1973), *Prat de la Riba, bome de govern*, Barcelona, Ariel; J. PABÓN (1957), *Cambó*, Barcelona, Alpha, 3 v.; E. JARDÍ (1995), *Cambó: Perfil biogràfic*, Barcelona, Pòrtic; F. ALMENDROS (2000), *Francesc Cambó: la forja d'un «policy maker»*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; E. JARDÍ (1975), *Puig i Cadafalch, arquitecte, polític i historiador de l'art*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana.

coneixem també la trajectòria d'altres figures destacades com Narcís Verdaguer i Callís, Bartomeu Robert i Jaume Bofill.⁹

Així mateix, sabem quines foren les línies mestres de l'obra de govern regionalista al capdavant de la Diputació de Barcelona (1907-1924), i de la Mancomunitat (1914-1924).¹⁰ Pel que fa a les polítiques sectorials de la Lliga, cal destacar l'estudi de Josep Casanovas¹¹ sobre la política agrària, i el de Ferran Sabaté (1992)¹² sobre la política sanitària i social. Quant a l'obra cultural del regionalisme, resulta encara imprescindible la monumental crònica d'Alexandre Galí (1980-1986).¹³ La tasca de l'Institut d'Estudis Catalans durant l'etapa regionalista ha estat analitzada en una monografia recent, obra d'Albert Balcells i Enric Pujol (2003).¹⁴ Finalment, la política escolar de la Lliga compta, entre d'altres, amb els treballs de Ramon Alberdi, Cèlia Cañellas i Rosa Toran, i Salvador Domènech.¹⁵

Quant a la història social i política del català, existeixen diversos manuals de caràcter general, el més útil dels quals és probablement el d'Antoni Ferrando i Miquel Nicolàs (1993).¹⁶ Sobre la situació del català en el darrer quart del segle XIX es poden consultar els treballs de Francesc Vallverdú i l'estudi de Pere Anguera (1997), així com el recull documental de Pere Marcet i Joan Solà (1998).¹⁷ No existeix, en

9. J. COLL I AMARGÓS (1998), *Narcís Verdaguer i Callís i el catalanisme possibilista (1862-1918)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; S. IZQUIERDO (2002), *El doctor Robert (1842-1902): Medicina i compromís cívic*, Barcelona, Proa; J. CASANOVAS (1980), *Jaume Bofill i Mates (1878-1933)*, Barcelona, Curial.

10. Sobre el govern de la Lliga a la Diputació de Barcelona, entre 1907 i 1917, vegeu J. M. AINAUD DE LASARTE i E. JARDÍ (1973); J. L. MARTÍN RAMOS (1987), «Dinàstics i regionalistes, 1898-1913», a B. DE RIQUER (dir.), *Història de la Diputació de Barcelona*, vol. II, Barcelona, Diputació de Barcelona. Per a l'obra de govern de la Mancomunitat, vegeu E. UCELAY DA CAL (1987) i, sobretot, A. BALCELLS, E. PUJOL i J. SABATER (1996).

11. J. CASANOVAS (1996), *L'acció tècnica agrària (1912-1939): La política agrària de la Mancomunitat i la Generalitat de Catalunya*, Universitat de Barcelona, tesi doctoral.

12. F. SABATÉ (1992), *Política sanitària i social de la Mancomunitat de Catalunya*, Universitat de Barcelona, tesi doctoral.

13. A. GALÍ (1980-1986), *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*, Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 19 v.

14. A. BALCELLS i E. PUJOL (2003), *Història de l'Institut d'Estudis Catalans, (1907-1942)*, vol. I, Catarroja, Afers.

15. R. ALBERDI (1980), *La formació professional en Barcelona: Política, pensamiento, instituciones*, Barcelona, Don Bosco; C. CAÑELLAS i R. TORAN (1982), *Política escolar de l'Ajuntament de Barcelona, 1916-1936*, Barcelona, Barcanova; S. DOMÈNECH (1995), *Manuel Ainaud i la tasca pedagògica de l'Ajuntament de Barcelona*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

16. A. FERRANDO i M. NICOLÀS (1993), *Panorama d'història de la llengua*, València, Tàndem. Vegeu també P. MARCET (1987), *Història de la llengua catalana*, vol. II, *Els segles XIX i XX*, Barcelona, Teide.

17. F. VALLVERDÚ (1970), *Dues llengües, dues funcions?*, Barcelona, Edicions 62; (1979), *La normalització lingüística a Catalunya*, Barcelona, Laia; (1980), «El català al segle XIX», *L'Avenç*, núm. 27; P. ANGUERA (1997), *El català al segle XIX: De llengua del poble a llengua nacional*, Barcelona, Empúries; P. MARCET i J. SOLÀ (1998), *Història de la lingüística catalana, 1775-1900*, Girona, Universitat de Girona, i Vic, Eumo.

canvi, cap monografia sobre l'ús social del català al començament del segle xx. Francesc Vallverdú tractà succintament aquesta qüestió en els seus *Ensayos sobre el bilingüismo*.¹⁸ Recentment, Josep M. Roig Rosich ha resumit els avanços en l'ús del català entre 1918 i 1930, i Enric Ucelay da Cal ha presentat diverses hipòtesis interpretatives sobre la política lingüística de regionalistes i noucentistes en aquest mateix període.¹⁹ Disposem, així mateix, de diversos treballs sobre la ideologia lingüística del noucentisme,²⁰ i sobre les dues entitats que més van destacar en la defensa del català: l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i Nostra Parla.²¹

Són encara escassos els estudis sobre el procés de castellanització lingüística que experimentà la societat catalana a les primeres dècades del segle xx. Miquel Pueyo (1996) ha estudiat els mecanismes socials que van afavorir la penetració del castellà a Catalunya en aquest període.²² Francesc Ferrer i Gironès ha recollit les disposicions governamentals que proscriuen o restringien l'ús oficial del català.²³ Co-neixem també la tasca castellanitzadora de la dictadura primoriverista, gràcies a la reconstrucció minuciosa que en va fer Josep M. Roig Rosich.²⁴

Un darrer bloc d'estudis fa referència a les principals polèmiques lingüístiques d'aquest període. El debat suscitat el 1900 per la pastoral del bisbe Morgades a favor de l'ús del català ha estat inventariat amb detall per Jordi Figuerola.²⁵ Ferrer i Gironès ha estudiat el conflicte pel decret del ministre Romanones de 1902, i el debat parlamentari de 1916 sobre l'oficialitat del català.²⁶ En el pla estrictament ideològic, Horst Hina ha analitzat els debats entre els intel·lectuals catalanistes i castellanistes sobre la qüestió de la llengua.²⁷

18. F. VALLVERDÚ (1972), *Ensayos sobre el bilingüismo*, Esplugues de Llobregat, Ariel.

19. J. M. ROIG ROSICH (1997), «Normalització lingüística, premsa i activitats editorials», a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, vol. VIII, Barcelona, Edicions 62; E. UCELAY DA CAL, «La crisi de la postguerra», a Pere GABRIEL (dir.).

20. J. MURGADES (1987), «El noucentisme», a M. de RIQUER, A. COMAS i J. MOLAS, *Història de la literatura catalana*, vol. IX, Barcelona, Ariel; J. SOLÀ (1987), «Essència de la ideologia lingüística noucentista», a *El noucentisme*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, col·l. «Biblioteca Milà i Fontanals», núm. 7 (cicle de conferències fet a la Institució Cultural del CIC de Terrassa, curs 1984-1985).

21. L. DURAN (1997), *Pàtria i escola: l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, Catarroja, Afers; I. GRAÑA (1995), *L'acció pancatalanista i la llengua: Nostra Parla (1916-1924)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

22. M. PUEYO (1996), *Tres escoles per als catalans: Minorització lingüística i implantació escolar a Itàlia, França i Espanya*, Lleida, Pagès Editors.

23. F. FERRER I GIRONÈS (1985), *La persecució política de la llengua catalana*, Barcelona, Edicions 62; (2000), *Catalanofòbia*, Barcelona, Edicions 62.

24. J. M. ROIG ROSICH (1992).

25. J. FIGUEROLA (1994), *El bisbe Morgades i la formació de l'Església catalana contemporània*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

26. F. FERRER I GIRONÈS (2000).

27. H. HINA (1986), *Castilla y Cataluña en el debate cultural (1714-1939): Historia de las relaciones ideológicas catalano-castellanas*, Barcelona, Península.

A manera de balanç, podem dir que la trajectòria general de la Lliga ha generat un volum notable d'investigacions, mentre que la història social del català durant el primer quart del segle xx, tot i que compta amb algunes aportacions valuoses, presenta encara molts buits. Per exemple, no sabem amb exactitud quina era la presència del català en àmbits com l'Església, l'Administració estatal, la Justícia o els rètols comercials, i tampoc no disposem de cap estudi exhaustiu sobre l'ús del castellà a Catalunya en aquest període.

Cal consignar, finalment, els estudis existents sobre l'objecte principal del nostre treball: l'activisme lingüístic de la Lliga. Aquest activisme, com és sabut, es desplega en dos fronts: un front intern, encarregat de la codificació del català, i un d'extern, que s'ocupà de defensar i estendre l'ús públic del català i d'impulsar la presència d'aquesta llengua en els àmbits oficials. El primer front, que inclou la reforma fabriana i, en general, la creació d'un entorn acadèmic per a la llengua, ha estat objecte de nombrosos treballs, sobretot des del terreny de la lingüística.²⁸ En canvi, l'actuació de la Lliga en el front extern ha despertat molt poc interès entre els historiadors. Més enllà d'algunes contribucions que han tractat aspectes parcials del tema,²⁹ no s'havia realitzat encara cap estudi de conjunt que recollís, de manera detallada, totes les iniciatives dels regionalistes a favor de l'ús social del català —peticions al Govern, denúncies, campanyes, participació en polèmiques, homenatges, discursos parlamentaris, catalanització de l'Administració i l'ensenyament públics... Aquesta tesi vol contribuir a cobrir aquesta mancança, amb el benentès que la nostra intenció no és esgotar el tema, sinó únicament oferir una aproximació a l'activisme lingüístic de la Lliga que pugui ser d'utilitat per a investigacions posteriors.

RESUM DEL CONTINGUT

Els precedents més immediats de la política lingüística regionalista els hem de situar en el procés de vertebració del catalanisme polític que té lloc a les darreres dècades del segle xix. Sorgit del desencís federalista del Sexenni (1868-1873), el catalanisme s'organitza inicialment entorn del Centre Català fundat el 1882 per Valentí Almirall. El 1887 el sector conservador del catalanisme abandona el Centre Català i funda la Lliga de Catalunya. Tres anys després es crea, impulsada per la

28. Entre les obres més destacades podem esmentar J. MIRACLE (1968), *Pompeu Fabra*, Barcelona, Aymà; F. de B. MOLL (1981), *Un home de combat* (Mossèn Alcover), Palma de Mallorca, Moll; X. LAMUELA i J. MURGADES (1984), *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, Barcelona, Quaderns Crema; J. SOLÀ (1986), *L'obra de Pompeu Fabra*, Barcelona, Teide; M. SEGARRA (1985), *Història de l'ortografia del català*, Barcelona, Empúries; (1991), *Pompeu Fabra*, Barcelona, Empúries.

29. Les obres citades d'A. GALÍ (1980-1986), i C. CAÑELLAS i R. TORAN (1982), així com el treball de J. MONÉS (1984), *La llengua a l'escola (1714-1939)*, Barcelona, Barcanova, contenen informacions de gran interès sobre l'obra de catalanització escolar de la Lliga. Pel que fa a l'ús del català a l'Administració pública en aquest període, vegeu C. DUARTE (1980), *El català, llengua d'administració*, Barcelona, Indesiner.

Lliga de Catalunya, la Unió Catalanista, una entitat amb vocació unitària que tindrà la direcció del moviment catalanista durant els anys noranta. A partir aproximadament de 1897, però, s'iniciarà en el si de la Unió Catalanista un enfrontament entre el sector intransigent, defensor del programa íntegre del catalanisme, i un sector minoritari, partidari de buscar aliances amb altres forces polítiques no explícitament catalanistes. En aquest darrer sector, anomenat possibilista, hi trobem alguns dels futurs dirigents del regionalisme polític, com Prat de la Riba, Cambó, Puig i Cadafalch i Verdaguer i Callís. Durant la tardor de 1898, després del desenllaç de la crisi colonial, els possibilistes mostraran la seva adhesió completa al regeneracionisme del general Polavieja i posaran així la Unió Catalanista a un pas de la ruptura interna.

Durant el darrer quart del segle XIX, aquest primer catalanisme polític tindrà entre els seus objectius principals la defensa de la llengua catalana. Les diverses faccions del catalanisme, des d'Almirall fins a Jaume Collell, des de l'esquerra federalista fins al regionalisme catòlic, formularan un projecte lingüístic integral que es plantejarà tres objectius bàsics: dotar el català d'una única normativa ortogràfica i gramatical, aconseguir la declaració d'oficialitat del català, i promoure l'ús públic i oficial d'aquesta llengua. En definitiva, el primer catalanisme pretindrà revertir la diglòssia existent a la societat catalana i convertir el català en el que la sociolingüística ha anomenat una *llengua A*, una llengua de prestigi, amb reconeixement oficial i apta per a tots els usos orals i escrits.

En aquest període, tanmateix, si bé la llengua ocupa un lloc preminent a les publicacions i obres doctrinals dels catalanistes, els avenços reals del català seran molt minsos. Més enllà de les declaracions d'intencions i d'alguna victòria aïllada, com la catalanització de l'Ateneu Barcelonès, la majoria d'intents de portar el català als àmbits oficials acabaran fracassant, a causa sobretot de l'oposició de les autoritats estatals. I és que restablir el català com a llengua de cultura i de poder és, en aquest moment, una tasca política; és a dir, una tasca que requereix participar en la lluita electoral i accedir als organismes de poder polític. I fins en aquest moment el catalanisme ha estat majoritàriament contrari a prendre part en el joc parlamentari establert amb la Restauració. Així, el seu projecte lingüístic és en realitat un projecte utòpic: planteja el *què*—els objectius lingüístics— però no explica el *com*—els procediments mitjançant els quals s'han d'assolir aquests objectius.

És en aquest context quan, en els anys del tombant de segle, el sector possibilista del catalanisme inicia el camí cap a la participació en la política. Al llarg de 1899 aquest grup es distancia progressivament de la Unió Catalanista: el mes de gener treu al carrer el seu propi diari, *La Veu de Catalunya*, i el mes d'agost crea una nova entitat, el Centre Nacional Català. Finalment, el gener de 1900 els *catalanistes polítics* abandonen definitivament la Unió. Al mateix temps, una fracció de la burgesia barcelonina descontenta amb el Govern trenca amb els partits dinàstics i funda la Unió Regionalista. Amb motiu de les eleccions generals del maig de 1901, el Centre

Nacional Català decideix fusionar-se amb la Unió Regionalista. És el naixement de la Lliga Regionalista, el primer partit polític del catalanisme.

Així doncs, al començament del segle xx tenim, d'una banda, un sector del catalanisme organitzat en la Lliga Regionalista i disposat a fer política i, de l'altra, un projecte lingüístic que passa per la consecució del poder polític. Des del primer moment, els regionalistes assumiran aquest projecte, la *utopia lingüística* del catalanisme decimonònic, n'ampliaran el contingut i el convertiran en un dels arguments preferents de la seva agenda política.

Abans, però, de resumir l'actuació de la Lliga Regionalista amb relació al català, cal veure breument l'evolució del partit des de la seva creació fins al cop d'estat de 1923. Entre 1901 i 1905, la Lliga ocupa progressivament l'espai de centredreta a Catalunya i s'estén arreu del país mitjançant el pacte o l'absorció de les forces tradicionalistes, catòliques i dinàstiques. El 1907 el regionalisme assumeix per primer cop tasques de govern en accedir, de la mà de la Solidaritat Catalana, a la presidència de les diputacions de Barcelona i de Girona. Durant els deu anys següents, la Lliga experimentarà un creixement continuat que li permetrà fer-se amb el control de la Mancomunitat de Catalunya (1914) i de l'Ajuntament de Barcelona (1915).

En el context de la crisi general espanyola de 1917, els regionalistes fracassen en el seu intent de dirigir una revolució des de dalt i acaben integrant-se en el Govern de concentració presidit pel liberal Manuel García Prieto. Al final de 1918, la Lliga abandona el Govern i, aprofitant l'eufòria nacionalista provocada per la fi de la Primera Guerra Mundial, impulsa una campanya autonomista que es veurà interrompuda per l'inici de la vaga general de 1919. Posteriorment, a causa de la radicalització de les tensions socials a Catalunya, els regionalistes s'escoren cap a posicions cada cop més conservadores, abandonen les reivindicacions autonomistes i participen en dues ocasions més en els governs de la monarquia. L'orientació explícitament dretana i intervencionista del regionalisme farà que el 1922 el sector liberal i nacionalista de la Lliga abandoni el partit per crear una nova formació: Acció Catalana. La transcendència de l'escissió es posa de manifest l'any següent quan, a les eleccions provincials de juny, els regionalistes són derrotats per Acció Catalana. Davant el fracàs de l'estratègia possibilista de la Lliga, el principal líder del partit, Francesc Cambó, decideix abandonar la política. L'estiu de 1923, la Lliga es troba òrfena de liderat, amenaçada per l'ascens d'Acció Catalana i desbordada, d'altra banda, per la nova escomesa del sindicalisme anarquista. En aquestes circumstàncies, no és estrany que la majoria de dirigents regionalistes acullin sense dissimular amb satisfacció el cop d'estat de Primo de Rivera de setembre de 1923.

Pel que fa a la trajectòria de l'activisme lingüístic de la Lliga entre 1901 i 1923, l'hem dividit en dues etapes fonamentals. Durant la primera etapa, que va des del període de formació de la Lliga (1899-1901) fins a l'arribada al govern de la Diputació de Barcelona (1907), l'actuació dels regionalistes amb relació a la llengua tindrà sobretot un caràcter resistencial i reivindicatiu. Entre 1899 i 1901, és a dir, durant la

prehistòria de la Lliga, els homes de *La Veu de Catalunya* es dedicaran a promoure, des de les pàgines d'aquest diari, el prestigi i els drets del català. En aquest sentit, els dos camps d'acció principals seran la defensa de la condició de llengua del català, davant d'aquells que qualificaven el català de dialecte, i la reivindicació del seu ús en els àmbits públics i oficials. Pel que fa a aquest segon aspecte, destaquen la demanda de la presència del català als serveis de correus i telègrafs (1899) i, sobretot, la campanya en defensa de la pastoral del bisbe Morgades (1900).

A partir de 1901, amb la creació de la Lliga Regionalista, el grup de *La Veu* disposarà d'un instrument polític amb el qual portar a la pràctica el seu projecte lingüístic. El mateix 1901 els regionalistes presenten les seves demandes lingüístiques a les Corts, però topen amb l'oposició de la majoria castellanista de la cambra. Un any després, la Lliga obté una modesta victòria lingüística quan l'Ajuntament de Barcelona aprova, a petició dels regidors regionalistes, que s'exigeixi als funcionaris municipals el coneixement del català; el mateix any, però, els regionalistes veuen com el ple municipal rebutja la seva proposta d'introduir l'ensenyament del català a les escoles privades subvencionades per l'Ajuntament. És també el 1902 quan la Lliga juga un paper destacat en la campanya contra el decret de Romanones que prohibeix l'ús del català a l'escola. La pressió dels diputats regionalistes, combinada amb la protesta de les principals corporacions catalanes, aconseguirà que el decret sigui modificat en un sentit respectuós per a les llengües no castellanes.

Després de la caiguda del govern liberal de Sagasta, el desembre de 1902, s'obre un cicle de governs conservadors que s'allarga fins a l'estiu de 1905. Els dirigents conservadors, i sobretot Antoni Maura, que presidirà el Govern entre desembre de 1903 i desembre de 1904, cerquen en tot moment l'entesa amb els regionalistes. El filocatalanisme dels conservadors propicia l'inici d'un període de *pau lingüística*, durant el qual el Govern no només no prendrà cap mesura contra l'ús del català, sinó que mostrarà en diverses ocasions la seva bona disposició vers els drets d'aquesta llengua. Així, per exemple, alguns membres del govern i el mateix Alfons XIII empraran el català en les seves visites a Catalunya.

Però el juny de 1905 els liberals recuperen el poder i s'inicia una nova conjuntura de castellanisme lingüístic, batejada per *La Veu de Catalunya* com «el perill castellà», que tindrà com a fites més significatives l'intent d'establir un sistema centralitzat d'oposicions al cos de mestres, i sobretot, la negativa del Govern a la petició dels Estudis Universitaris Catalans (EUC) d'instal·lar càtedres en català a la Universitat de Barcelona; segons el dictamen del Consell d'Instrucció Pública, donat a conèixer el juliol de 1905, el motiu principal de la negativa és que els EUC pretenen fer les classes «en otra lengua que la nacional». En aquest context, la celebració, l'octubre de 1906, del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, en el qual intervindeu de forma destacada els regionalistes, prendrà un caràcter polític i es convertirà en un acte d'afirmació dels drets del català.

A partir del gener de 1907, després que Maura hagi tornat al Govern, desapareix l'hostilitat contra la llengua catalana. Això no obstant, el Govern Maura es negarà a concedir noves prerrogatives al català. Així, el 1907 i el 1908 el Govern rebutjarà les peticions formulades per Puig i Cadafalch al Congrés en favor de l'ús del català a l'Administració de justícia, a les escoles primàries de l'Estat i a la universitat.

D'altra banda, la tolerància del Govern cap al català permet que els regionalistes impulsin, juntament amb republicans i radicals, la catalanització de les escoles de l'Ajuntament de Barcelona, mitjançant el pressupost extraordinari de cultura de 1908. La iniciativa, tanmateix, acabarà fracassant, però no pas per la intervenció de les autoritats estatals, sinó per la negativa dels sectors conservadors de la ciutat —entre els quals hi haurà els elements més dretans de la Lliga— a acceptar l'aspecte més polèmic del pressupost: la implantació de l'ensenyament laic. Dos anys després, l'aliança entre els regionalistes i els partits dinàstics tornarà a frustrar un intent de promoció del català. El gener de 1910, el diputat provincial Manuel Folguera i Duran, de la Unió Catalanista, presentà una proposta en favor de l'ús oficial del català a la Diputació de Barcelona. En aquesta ocasió, els homes de la Lliga, amb Prat de la Riba al capdavant, optaran per no posar en perill l'entesa amb els diputats conservadors i liberals i, després d'un tens debat, es negaran a aprovar els extrems més substancials de la proposta de Folguera: la cooficialitat de les llengües catalana i castellana a la Diputació i la catalanització dels documents d'aquesta corporació.

A partir de la primera meitat de la dècada, la presència de la Lliga a l'Ajuntament de Barcelona, la Diputació de Barcelona i la Mancomunitat tindrà repercussions importants en l'àmbit de la llengua. És en aquest moment quan els regionalistes posen els fonaments d'una incipient política lingüística que tindrà dos vessants principals: la definitiva normativització de la llengua per part de l'Institut d'Estudis Catalans i l'establiment del català com a llengua d'ús majoritari a la Mancomunitat i, en menor mesura, a la Diputació de Barcelona.

La catalanització de les corporacions regionalistes provocarà una reacció contrària per part dels defensors del castellanisme. El novembre de 1915, el liberal Royo Vilanova denuncia al Senat l'ús preferent del català per part de la Diputació de Barcelona; dos mesos després, és la Reial Acadèmia de la Llengua, que presideix en aquest moment Maura, qui adreça un missatge al Govern contra la presència del català a l'Administració pública. En resposta a aquests atacs, els homes de la Lliga no es limiten a protestar davant el Govern, sinó que decideixen per primera vegada passar a l'ofensiva i demanar a les Corts, el juny de 1916, la declaració d'oficialitat del català. Es tracta d'una temptativa amb molt poques possibilitats d'èxit, perquè en aquest moment el Govern liberal de Romanones i els regionalistes estan enfrontats a causa de l'oposició de la Lliga a les mesures econòmiques del ministre d'Hisenda, Santiago Alba. Així, després de gairebé un mes de debats parlamentaris, la petició d'oficialitat del català serà rebutjada pel Congrés dels Diputats amb 121 vots en contra i 13 vots a favor.

Tanmateix, la negativa del Govern no afectarà l'ús públic i oficial del català. Després del debat per l'oficialitat, el 1916, les corporacions controlades pels regionalistes continuen estenent el català a l'Administració, les publicacions oficials i els centres docents de la Diputació i la Mancomunitat, sense que les autoritats estatals oposin cap resistència significativa. En aquest sentit, l'única excepció destacable es produeix el juny de 1918, quan la Direcció General de Correus i Telègrafs intenta obligar el Servei de Telèfons de la Mancomunitat a publicar les seves llistes telefòniques en castellà. Davant les protestes de la Mancomunitat, i pressionat segurament per Cambó, aleshores ministre de Foment, el president del Govern, García Prieto, acabarà per desautoritzar públicament el director general de Correus i Telègrafs i permetrà que les llistes segueixin sortint en català. Fins al 1923, doncs, es manté a les institucions catalanes l'*oficialitat de fet* del català, que s'ha anat consolidant a partir de l'arribada dels regionalistes a la Diputació de Barcelona el 1907.

Arribem així al cop d'estat de Primo de Rivera, el setembre de 1923, que marca l'inici d'una nova etapa en la història política de Catalunya i també en la història de la llengua catalana. La dictadura adoptarà gairebé des del primer moment un castellanisme radical que, en el terreny de la llengua, suposarà la prohibició de l'ús oficial del català i la imposició del castellà a l'Administració i a l'ensenyament. Els atacs de Primo de Rivera contra la llengua —i contra el catalanisme en general— obriran una esquerda entre la Lliga i el nou règim que s'anirà eixamplant en els mesos següents i culminarà, el gener de 1924, amb la caiguda del govern regionalista de la Mancomunitat. Al començament de 1924, doncs, es tanca el període d'hegemonia regionalista que s'havia iniciat un quart de segle abans. Amb la marginació política del regionalisme, arriba també a la seva fi el primer assaig integral de política lingüística de la Catalunya contemporània. Set anys més tard, amb la proclamació de la República, l'obra d'expansió pública i oficial del català es tornarà a posar en marxa, però serà ja en un altre context i amb uns altres protagonistes.

